

Міжнародний соціалістичний з'їзд 1920 р. у Женеві як спроба відродження II Інтернаціоналу

О. О. Малець, Мукачівський державний університет

У статті розглянуто ідейно-політичні зміни у міжнародному лівому русі після закінчення Першої світової війни. Досліджено практичні кроки його учасників із відновлення діяльності II Інтернаціоналу. Особлива увага приділена міжнародній конференції соціалістів у Женеві та її ухвалам. Проаналізовано ключові питання, які турбували учасників конференції, а також досліджено запропоновані шляхи їхніх вирішень. Звернена увага на особливості формування виконавчих органів II Інтернаціоналу та на проблеми, які були з цим пов'язані.

Розглянуто та проаналізовано основні причини розколу міжнародного лівого руху та створення Віденського Інтернаціоналу. Досліджено ідеологічні відмінності між учасниками Інтернаціоналу в Лондоні, Інтернаціоналу у Відні, а також Комуністичного інтернаціоналу. Виокремлено та описано характерні особливості програми так званих «центристів» у міжнародному соціалістичному русі.

Зроблено висновки про те, що ідейно-політичні відмінності у поглядах на шляхи реалізації «світової революції», різне бачення завдань та методів соціалістичної боротьби стали на заваді об'єднанню учасників міжнародного лівого руху після закінчення Першої світової війни.

Ключові слова: II Інтернаціонал; соціал-демократія; марксизм; ідеологія

International Socialist Congress of 1920 in Geneva as an attempt to revive the Second International

O. O. Malets, Mukachevo State University

The article deals with the ideological and political changes in the international left movement after the end of the First World War. The practical steps of its participants on restoration of activity of the Second International are investigated. Particular attention is paid to the international conference of socialists in Geneva and its decisions. The key issues that were disturbed by the participants of the conference were analyzed, as well as the proposed ways of their solution were investigated. The attention was paid to the peculiarities of the formation of the executive organs of the Second International and the problems that were associated with it.

The main causes of the split of the international left movement and creation of the Vienna International are considered and analyzed. Special attention is given to the fact that the Vienna International was a union of left-wing socialist parties from Central and Eastern Europe that was backward in economic development, and political life was accompanied by class conflicts and national liberation movements.

Subject matter related to questions concerning ideological features as program International in London as well as to Vienna International and the Communist International is considered. The features of the so-called «centrists» program in the socialist movement are described. The effect on the development of the international socialist movement of factors such as the revolution in Russia and Germany paid reparations. It is shown that in the postwar period contradictions between socialist movement did not disappear, but moved to another plane. This is particularly strikingly illustrated by the example of the relations between the French and German socialists. Particular attention is given to the problem of the Polish issue in the conditions of the Soviet-Polish war in the activities of the II international and the ways of its settlement.

It is shown the importance of Russia's influence as a state where the socialist revolution has won, on the development of the international socialist movement, especially on the ideology of the «centrists». It was noted that representatives of virtually all directions of the international socialist movement agreed that the so-called «bourgeois democracy», which prevailed in most countries, did not liberate the working class after the war, but created all the conditions under which the proletariat could fight for power.

Conclusions are drawn that ideological and political differences in the views on the ways of implementing the «world revolution», different vision of tasks and methods of socialist struggle have prevented the unification of participants of the international left movement after the end of the First World War.

Keywords: Second International; social democracy; Marxism; ideology

Международный социалистический съезд 1920 г. в Женеве как попытка возрождения II Интернационала

А. Е. Малец, Мукачевский государственный университет

В статье рассмотрены идейно-политические изменения в международном левом движении после окончания Первой мировой войны. Исследовано практические шаги участников по восстановлению деятельности II Интернационала. Особое внимание уделено международной конференции социалистов в Женеве и ее постановлениям. Проанализированы ключевые вопросы, которые беспокоили участников конференции, а также исследование пути их решений. Обращено внимание на особенности формирования исполнительных органов II Интернационала и на проблемы, которые были с этим связаны.

Рассмотрены и проанализированы основные причины раскола международного левого движения и создания Венского интернационала. Исследованы идеологические различия между участниками Интернационала в Лондоне, Интернационала в Вене, а также Коммунистического интернационала. Выделены и описаны характерные особенности программы так называемых «центристов» в международном социалистическом движении. Рассмотрены и проанализированы основные причины раскола международного левого движения и создания Венского Интернационала.

Сделаны выводы о том, что идейно-политические различия во взглядах на пути реализации «мировой революции», разное видение задач и методов социалистической борьбы помешали объединению участников международного левого движения после окончания Первой мировой войны.

Ключевые слова: II Интернационал; социал-демократия; марксизм; идеология

Більшість суспільно-політичних рухів, що існували в Європі у першій третині ХХ ст., за умов сьогодення сприймаються дещо узагальнено. Не є виключенням у цьому міжнародний лівий рух. Радянський тоталітаризм сформував у історичній пам'яті більшості українців переважно негативне уявлення про лівий рух загалом. При цьому в більшості випадків не враховуються протиріччя, які були між комуністичною системою СРСР та лівими об'єднаннями й рухами, що існували у той час в Європі. Зауважимо, що українські науковці, розглядаючи суспільно-політичні процеси першої третини ХХ ст., переважно оминають увагою діяльність міжнародних лівих об'єднань кінця ХІХ – початку ХХ ст. Водночас, їхня увага здебільшого звернена до представленого російськими більшовиками варіанту соціалізму. Тому можемо констатувати, що діяльність європейських лівих об'єднань та рухів першої третини ХХ с. становить окрему і малодосліджену проблему, яка потребує свого вивчення.

Ідейно-політичні протиріччя, що існували між Комуністичним інтернаціоналом, політику якого, безсумнівно, визначали російські комуністи, і II Інтернаціоналом значно вплинули на історичні дослідження, які стосувалися діяльності міжнародного лівого руху в ХХ ст. загалом. Зокрема, у радянський період було опубліковано низку праць, у яких були розглянуті основні відмінності між соціалістичним рухом у Росії та європейських країнах. В умовах тотальної цензури радянські науковці критикували ті ліві об'єднання та рухи, які не входили до Комінтерну, що був проголошений фактично єдиним справжнім послідовником «ідей Маркса». Відтак, проблемам існування соціалістичних рухів поза межами Комінтерну, зокрема спроби відновлення роботи II Інтернаціоналу після Першої світової війни, були розглянуті дослідниками лише поверхнево. Окремі аспекти діяльності

II Інтернаціоналу зображені в працях В. Фостера [4], І. П. Датта [1], С. Могилевського [3]. Значне ідеологічне нашарування, накладене радянською пропагандою, змусило науковців після розвалу СРСР, здебільшого російських, по-новому розглянути історію міжнародного соціалістичного руху. Зокрема, з'явилася низка досліджень, у яких науковці продемонстрували відхід від традиційних догм та спробували показати об'єктивну історію соціалістичного руху першої третини ХХ ст.

Водночас, в українській історіографії фактично немає досліджень, що стосуються діяльності II Інтернаціоналу після Першої світової війни. Це в свою чергу дає підстави говорити про необхідність нових досліджень з історії міжнародного соціалістичного руху в цілому.

У даній статті розглянуто становище міжнародного соціал-демократичного руху після Першої світової війни та спробу європейських «лівих» відновити діяльність II Інтернаціоналу.

Після стабілізації міжнародної ситуації по закінченню Першої світової війни, у Женеві (Швейцарія) з 31 липня до 5 серпня 1920 р. проходив міжнародний соціалістичний з'їзд. Організатори з'їзду назвали його X конгресом II Інтернаціоналу, тобто наступним після надзвичайного конгресу у Базелі 1912 р. Цікаво, що проходив він у той час, коли в Росії, де при владі продовжували закріплюватись більшовики, тривали наради Комуністичного інтернаціоналу.

Попри велику кількість запрошених, на сам з'їзд прибули лише представники так званої правої частини міжнародного соціалістичного руху. Решта політичних сил, зокрема німецькі «незалежні», керівники французької, італійської, австрійської, швейцарської, норвезької партій, відмовилися приїхати, оскільки не відкидали можливості приєднання до Комінтерну. Мандати учасників з'їзду були надані у залежності від місця окремо взятої партії у міжнародному лівому русі. Як на-

слідок, делегатам із Великої Британії дісталось 30 мандатів, із Німеччини – 20, Бельгії та Швеції – по 15. По 10 голосів отримали партії Голландії, Данії. Слід зауважити, що серед учасників з'їзду були представники низки інших партій цих країн, зокрема із Польщі, Грузії, Азербайджану, Литви. Однак, вони радше були глядачами, ніж реальними делегатами, які могли впливати на ухвалення рішень.

Одним із перших та найважливіших питань, що були розглянуті на з'їзді, стало питання відповідальності за розв'язання війни. Попри те, що делегати німецької Соціал-демократичної партії (далі – СДПН) виступили із зізнанням у причетності їхньої держави до початку війни, значна частина учасників конференції, здебільшого діячі французької та бельгійської партій, ставили під сумнів щирість цих зізнань. Зауважимо, що впродовж усього 1919 р. і на початку 1920 р. питання «відповідальності» та визначення ролі керівників СДПН у німецькій революції були причиною непорозумінь у міжнародному соціалістичному русі і врегулювалися лише із виходом окремих лівих партій з II Інтернаціоналу [14, с. 1].

У представленому перед початком засідань маніфесті керівництво СДПН визнавало, що в умовах початку війни його обов'язком було посилення контролю над закордонною політикою Рейху. Поряд із цим у документі вказувалися заслуги СДПН у поваленні мілітарного режиму. Такий крок СДПН був позитивно розцінений більшістю делегатів з'їзду, які в підсумку ухвалили резолюцію, згідно якої головною причиною початку війни було «віроломство тогочасної Німеччини й Австро-Угорщини», а правих соціал-демократів СДПН слід було виправдати [7, с. 2].

Наступним суттєвим питанням стало визначення ідейно-політичних відмінностей між комуністами і соціал-демократами. Англійський економіст С. Вебб стверджував, що капіталізм не може вирішити суспільні й політичні суперечності у світі, натомість виконати це зможе «робітничий клас», розуміючи під ним працівників як фізичних, так і інтелектуальних професій, що мали «перейняти владу у капіталістів» [13, с. 6]. Тобто питання рушійних сил революції розглядалися у зовсім інший спосіб, ніж у програмі Комінтерну, яку пропонували російські більшовики [2, с. 200-207]. Зважаючи на те, що комуністи, беручи до уваги досвід революційних подій у Росії, вказували на відмінність цілей робітничого класу в боротьбі за владу, то С. Вебб, говорячи про перехід влади, обстоював ідею формування «єдиного фронту пролетаріату, перехідного стану і дрібної буржуазії». Крім того, він мав інші погляди на методи боротьби за встановлення соціалізму. Революційні виступи робітників, що мали на меті зруйнувати існуючий лад, були засуджені. Однак, наголошувалось, що основним завданням робітничого уряду має бути зміна устрою задля «встановлення демократії» [13, с. 7], оскільки саме такі дії відповідали би потребам епохи.

Основою політичної системи соціалізму мав бути демократичний парламент, вибраний на загальних і вільних виборах. До його обов'язків входило формування засад фінансової, економічної та військової політики держави. Слід зазначити, що у запропонованій С. Веббом резолюції не містилось жодної згадки про класову боротьбу, натомість розвивалося поняття парламентської демократії. Іншими словами, різницю між позицією Комінтерну і II Інтернаціоналу щодо проблеми «диктатури пролетаріату» і парламентської демократії було сформульовано більш ніж показово. Зауважимо, що не всі учасники конференції скептично ставилися до радянських більшовиків [7, с. 2], однак це не стало на заваді ухвалення запропонованої С. Веббом резолюції.

Обговорюючи проблему соціалізації засобів виробництва, відомий нідерландський політик та бізнесмен Ф. Вібаут вказував, що соціал-демократи підтримують скасування приватної власності і усуспільнення, тобто націоналізації, яка мала, за його словами, відбуватися не одразу, а послідовно. Вказувалося також, що земля має бути передана у користування власникам-фермерам, які мали б збувати продукти своєї праці у мережі суспільних кооперативів [13, с. 10]. Відповідно до цих пропозицій, власників не повинні були обмежувати у правах, як цього вимагали комуністи. На думку ініціаторів такого кроку, вони, отримавши певне відшкодування, повинні були самі відмовитися від своїх підприємств на користь держави. Поряд із цим, для управління націоналізованою економікою пропонувалося створити для кожної галузі промисловості окрему національну раду, членами якої були б робітники даної галузі [13, с. 11]. Також мали існувати організації для укладення договорів між управою підприємства і профспілками. Працівникам гарантувалося право на страйк. Така пропозиція була прийнята учасниками Женевського конгресу, чим було усунено побоювання щодо можливості застосування соціалістами методів боротьби, на зразок більшовиків.

Окрім перелічених програмних документів, на порядку денному засідань було також питання затвердження статуту Інтернаціоналу. Зауважимо, що раніше текст цього документу критикували за те, що він не відображає інтереси всіх напрямів робітничого класу, зокрема комуністів [11, с. 2]. Лише після того, як центристи покинули Бернський Інтернаціонал, дещо змінений текст повторно представлено учасникам Женевського конгресу. Відповідно до статуту II Інтернаціонал мав виконати наступні завдання: приготувати робітничий клас до зміни капіталістичних відносин соціалістичними; організувати акції проти мілітаризму і шовінізму, на підтримку діяльності Ліги Націй; представляти інтереси пригноблених народів і рас, зокрема робітників.

Вищою інстанцією Інтернаціоналу, згідно статуту, був конгрес. Він мав скликатися щонайменше раз на два роки. Він мав вибирати й організувати діяльність Міжнародної ради – ширшої групи, у склад

якої входило по два представники з кожної партії. Сама ж Рада мала збиратися щонайменше двічі у період між конгресами. Актуальні питання мали вирішуватися Екзекутивою. До її складу входили: керівник Інтернаціоналу, скарбник і секретар та 6 членів. Фінансову складову Інтернаціоналу склали річні внески кожної секції.

Женевський конгрес прийняв згаданий статут і вибрав Виконавчий комітет – Екзекутиву, більшість у якій отримали представники Великобританії. Відтак, постало питання про перенесення секретаріату Інтернаціоналу з Брюсселя до Лондона. Однак, слід зауважити, що в даному випадку мова йшла радше про підвищення авторитету секретаріату Інтернаціоналу через його тіснішу співпрацю з управлінням партії Лейбористів і, як результат, залучення до Інтернаціоналу тих партій, які попередньо покинули його. Проте французькі делегати вважали, що таке перенесення несе у собі загрозу збільшення ролі англійців в Інтернаціоналі [7, с. 2], а тому одним із місць, куди пропонувалося перенести штаб-квартиру II Інтернаціоналу, було запропоновано Амстердам. Зрештою остаточне рішення, ухвалене учасниками конференції, звучало наступним чином: «Секретаріат має бути перенесено до Лондону. Секретаріат має складатися з трьох членів, при цьому не більше двох представників можуть репрезентувати британську секцію» [5, с. 19]. Після женевського конгресу II Інтернаціоналу, званого також II Інтернаціоналом-лондонським, фактично до серпня 1922 р. функції секретаря виконував англійський лейборист Дж. Р. Макдональд, а після – його колега Т. Шоу. Зауважимо, що вибір Т. Шоу, який представляв Незалежну робітничу партію Великої Британії (НРП), партію, яка вийшла з II Інтернаціоналу-бернського, викликав невдоволення у середовищі центристів. Самі ж представники НРП критикували призначення Дж. Р. Макдональда. Його аргументи про необхідність об'єднати навколо II Інтернаціоналу весь міжнародний соціалістичний рух не переконали ані лівих із НРП, ані центристів із інших країн. Зокрема, австрійський соціал-демократ Ф. Адлер стверджував, що його прибічники раді співпраці з НРП, однак не готові співпрацювати із Дж. Р. Макдональдом [13, с. 25].

Сам же Дж. Р. Макдональд намагався долучити до лондонського Інтернаціоналу інші партії. 20 вересня 1920 р. правління Партії лейбористів ухвалило, що британська секція візьме на себе обов'язок відбудови II Інтернаціоналу. Зрештою, 10 листопада 1920 р. Партія лейбористів, британських трейд-юніонів та парламентська фракція соціалістів видали звернення «до соціалістів усього світу», які підтримують ідеї парламентської демократії. У ній містився заклик до всіх партій організувати міжнародну конференцію і таким чином усунути розбіжності, що виникли у соціалістичному русі. Однак, згадане звернення не отримало належної відповіді, центристські партії не прагнули нав'язувати контакти з II Інтернаціоналом у Лондоні.

Основою II Інтернаціоналу-лондонського були дві партії – англійська Партія лейбористів і німецька СДПН. Далі йшли: бельгійська, шведська, голландська і датська. Ці партії ще перед 1914 р. підтримували традиції республіканізму та реформізму і мали підтримку робітничого класу Європи. Разом вони об'єднували близько 7 млн. осіб. Однак, лондонський Інтернаціонал не був повністю інтегрованою організацією. Секції вирішували економічні й політичні проблеми Європи, одночасно відстоювали інтереси своєї країни. Тому у відносинах між окремими соціалістичними партіями виникали непорозуміння, для вирішення яких необхідне було втручання влади II Інтернаціоналу-лондонського.

Контроверсійною проблемою у діяльності II Інтернаціоналу залишалося ставлення до польсько-радянської війни. Лондонський Інтернаціонал засудив київський наступ 1920 р. і, незважаючи на протести польських соціалістів, звинуватив ППС у збройній інтервенції проти радянської Росії [10, с. 34–37]. Варто зауважити, що у 1920 р. мали місце суперечки між ППС і СДПН, причиною яких була проблема приналежності Верхньої Сілезії. Німці намагалися використати несприятливу для польських соціалістів ситуацію та отримати підтримку влади Інтернаціоналу [9, с. 67]. Зокрема, після так званого другого сілезького повстання поляків звинуватили у недотриманні постанов Версальського договору, зокрема у переслідування німців у Сілезії. Поряд із цим були висунені вимоги збройного втручання, щоб забезпечити німцям із Верхньої Сілезії права на вільне самовизначення [15, с. 2–3]. Також зазначалося, що ускладнення німецько-польських стосунків може суттєво вплинути на процес виплати репарації, що в свою чергу змушувало втрутитись у ситуацію французьких і бельгійських соціал-демократів. 20 листопада 1920 р. у Берліні було організовано конференцію, де були представлені члени СДПН та ППС [9, с. 68]. Сторони погодилися на проведення плебісциту у Верхній Сілезії. Визнавалося також, що сторони можуть вести агітацію, корисну лише для себе. Зрештою, плебісцит і третє сілезьке повстання у травні 1921 р. завершили етап конфліктів між ППС і СДПН. Це стало поштовхом для керівників ППС вийти з лав II Інтернаціоналу-лондонського, у якому керівну роль поступово почала відігравала СДПН.

Ускладненими були відносини також між правлінням СДПН і керівництвом бельгійської партії, 4 представників якої у листопаді 1920 р. увійшли до складу коаліційного уряду прем'єра Картона де Віарта. Новий кабінет міністрів, спільно із французьким урядом, чинили тиск на Веймарську республіку, аби німці продовжували сплачувати репарації. Це було негативно сприйнято в СДПН, яке критикувало соціалістичні партії у проявах реваншизму щодо Німеччини. Схожі тенденції простежувались і у відносинах правління СДПН та керівників голландської партії. Вже тоді окремі діячі соціалістичного руху, зокрема німецький со-

ціал-демократ О. Вельс, висловлював побоювання, що II Інтернаціонал не становить цілості у соціалістичному русі.

Однією із причин таких побоювань О. Вельса стало нівелювання престижу лондонського Інтернаціоналу. На його думку, деякі із членів соціалістичного руху намагалися створити іншу, конкурентну організацію. Із утворенням нового осередку т. зв. «незалежні» могли виступити як проти існуючого II Інтернаціоналу, так і проти СДПН. Відтак, слід було підтримувати керівництво Партії лейбористів. Це мало б відновити єдність у міжнародному соціалістичному русі. Отже, вибір нової влади Інтернаціоналу, перенесення його центру до Лондона не вирішили конфліктів у таборі соціалістів.

Слід зауважити, що зрештою II Інтернаціонал, а також інтернаціонал, заснований у Відні, об'єднали соціалістичні партії, що після II конгресу Комінтерну опинилися поза його впливом, а також партії, які не ввійшли до II Інтернаціоналу. Ініціатива його утворення виходила від декількох сторін [8, с. 52]. За словами Ф. Адлера, перебуваючи в опозиції до комуністів, він мав більші шанси об'єднати робітничий рух у єдиний Інтернаціонал. Саме Ф. Адлер позиціонувався як посередник між революційним крилом і реформістами [6, с. 290].

Після детального ознайомлення із 21 умовою вступу до Комінтерну і ухвалами Женевського конгресу, серед керівників центристського руху визріла ідея якнайшвидшого визначення місця й ролі «незалежних» у соціалістичному русі. Першим щодо цього питання висловився представник російської партії есерів А. Шрейдер. Перебуваючи в еміграції у Швейцарії, він видав у 1920 р. відозву, у якій закликав організувати один Інтернаціонал, що об'єднав би лівих соціалістів і комуністів. Сам Ф. Адлер також розглядав можливість утворення такого Інтернаціоналу. Поряд із цим він не підтримував ідеї утворення нового IV Інтернаціоналу, натомість хотів створити міжнародне об'єднання, що виконувало б роль посередника між Комінтерном і лондонським Інтернаціоналом. Схожі думки висловлювали представники інших партій. Керівництво британської НРП 21 жовтня 1920 р. прийняло ухвалу про необхідність «утворення Інтернаціоналу, що охопив би дійсно весь світ» [12, с. 3]. Через декілька днів, 29 жовтня 1920 р., від імені Центрального Комітету німецьких центристів було розіслано соціалістичним партіям запрошення на конференцію у Берн для спільного обговорення актуальної міжнародної ситуації і доцільності утворення Інтернаціоналу.

Цю пропозицію підтримав секретар швейцарської партії соціал-демократів П. Грабер. За його словами, ініціатори конференції не бажали створити нову інституцію на противагу Комінтернові, натомість мали намір протистояти тенденціям поділу у європейському соціалізмі. Він також переконував, що зустріч у Берні мала на меті визначити методи й шляхи об'єднання робітничого руху [12, с. 4]. Усі пропозиції в справі організації

міжнародної конференції були позитивно сприйняті представниками австрійської партії. 7 листопада 1920 р. на з'їзді партії було прийнято ухвалу, в якій вказувалося, що вона пропонує вибрати місцем проведення конференції місто Відень. Однак, у кінцевому результаті конференцію було вирішено проводити в Берні. Це рішення підтримали німецькі центристи та ФСРІ. Натомість соціалісти США повідомили, що не зможуть відрядити свого представника в Берн. Представники італійської партії відмовилися від участі, пояснюючи це своєю приналежністю до Комінтерну. Відмовилися також керівники іспанської партії, які в цей час вели у Москві переговори про вступ до Комінтерну. Тобто організатори зустрічі у Берні не могли розраховувати на участь італійських, іспанських та американських соціалістів. Зрештою, прибули на зустріч до Берна 5-7 грудня 1920 р. представники швейцарської та австрійської партії, німецькі центристи, представники ФСРІ та НРП, а також представник від російських меншовиків [12, с. 8], погодилися із необхідністю скликання, на початку 1921 р. у Відні, міжнародної соціалістичної конференції. Її основним завданням мало бути вироблення плану дій і вирішення організаційних питань.

На конференцію у Відні (22 лютого 1921 р.) прибуло 12 делегатів із Австрії, 10 осіб представляло Незалежну соціал-демократичну партію Німеччини, 8 – Німецьку соціал-демократичну робітничу партію в Чехословаччині. Інші делегації були меншими: 6 представників швейцарської партії, 5 – ФСРІ, 5 – сербів, 4 – меншовиків, 3 есерівця, 4 угорці з еміграційної групи Вілагоса, репрезентант латвійської партії та інші. В загальному прибуло 78 діячів-центристів, представників 20 соціалістичних партій і груп із 13 країн [12, с. 133-135]. Від імені австрійської партії на засіданні виступив Ф. Адлер, який заявив, що Центристи продовжують традиції II Інтернаціоналу, адже вони не підтримують ані «наївної нетолеранції» комуністів, ані «скептичної недовіри» правих соціал-демократів. Він також переконував, що конференція об'єднала діячів, які намагалися відновити Інтернаціонал.

На основі декількох доповідей учасники конференції ухвалили низку резолюцій, що стосувалися міжнародного становища загалом та перспектив розвитку міжнародного лівого руху зокрема. В ухвалах також підкреслювалося, що зібрані на конференції соціалісти можуть прийняти до свого складу лише ті партії, які «не піддаються впливам імперіалістичного соціалізму, виступають проти імперіалістичних воєн, навіть під виглядом оборони власної країни». Найважливішим своїм завданням учасники конференції визначали організацію боротьби проти «класового утиску пролетаріату в капіталістичних країнах», зокрема в Угорщині, Югославії, Польщі, Румунії, Іспанії і Литві, а також укладення миру з Росією. Акцент на відносини з Росією був спричинений тим, що її центристи трактували як країну, де перемогла

соціалістична революція. Після цього було прийнято ще одну резолюцію, у якій стверджувалося, що в процесі розвитку капіталізму змінилася система влади буржуазії. Так звана «буржуазна демократія», що панувала у більшості країн, після війни не визволила робітничий клас, але створила корисні умови, за яких пролетаріат міг вести боротьбу за владу. Однак, форми боротьби у різних країнах є різними, вони залежать від рівня економічного розвитку і міжнародних відносин країни. Власне, ця різноманітність об'єктивних умов класової боротьби становить основну причину непорозумінь у середовищі міжнародного пролетаріату [13, с. 27-28]. На думку авторів резолюції, пролетаріат зможе здобути політичну владу тільки в тих країнах, де буржуазія є ослабленою, щоб розпочати в країні громадянську війну. Після захоплення влади пролетаріат буде змушений застосувати диктаторські методи, щоб зламати опір буржуазії. У цей час диктатура пролетаріату прийме форму демократичної диктатури державної влади, здобутої робітниками [12, с. 112]. Робітничий клас зможе здобути владу лише шляхом масових акцій, тобто страйків і збройного повстання. Диктатура пролетаріату буде опиратися на ради робітничих, селянських і військових делегатів, профспілки та пролетарські організації. Підкреслювалося, що не можна обмежувати пролетаріат до використання лише демократичних методів, як це чинить II Інтернаціонал, також не можна сліпо наслідувати методи російської революції, як вказують представники Комінтерну [13, с. 29]. Завдання Міжнародної спільноти праці соціалістичних партій – організації, утвореної на віденській конференції (званої також Віденською спільнотою або Інтернаціоналом II 1/2) – були детальніше окреслені у її статуті. У статуті зазначалося, що спільнота об'єднує соціалістичні партії, які «прагнуть здобути владу шляхом класової боротьби» і знаходяться поза II Інтернаціоналом та Комінтерном. Завдання цієї спільноти полягає у формуванні злагодженої політики партій-учасниць і створенні підвалин організації, яка в майбутньому об'єднає революційний пролетаріат всього світу [13, с. 26].

Віденська спільнота об'єднала 1 млн. соціалістів. Хоча кількісно вона значно відставала від лондонського Інтернаціоналу (7 млн.), однак

переважала його з огляду на кількість партій і груп. Її основу становили Німецька соціал-демократична робітничка партія у Чехословаччині, ФСРП, НРП і швейцарська партія. Окрім того, соціал-демократична партія Фінляндії, соціалістична партія США, соціалістична партія Аргентини, соціалістична партія Іспанії, а також організації, утворені на території колишньої Монархії Габсбургів та царської Росії (прибалтійські країни). Підтримкою для організації діяльності Віденської спільноти було Міжнародне об'єднання соціалістичної праці молодіжних організацій, що також було утворене у Відні в 1921 р. [8, с. 75].

Насправді Віденський Інтернаціонал був об'єднанням соціалістичних партій лівого спрямування із Центрально-Східної Європи. У порівнянні із Західною Європою, ця частина Європи була досить відсталою у економічному розвитку, тут часто відбувалися класові конфлікти і національно-визвольні рухи. Керівники соціалістичного руху сподівалися, що після повалення Монархії Габсбургів з'являться позитивні умови для проведення ліберальних реформ і вирішення національних питань. Ці надії були знищені після повалення царського режиму в Росії. Значний вплив на цій території мала жовтнева революція. В Угорщині у період Республіки рад комуністи й соціалісти спільно намагалися встановити диктатуру пролетаріату. Специфіка цієї частини континенту мала вплив на характер Віденської спільноти, тобто її радикальність.

Висновки.

Закінчення Першої світової війни не вплинуло на відновлення єдності в міжнародному соціалістичному русі. Існуючі до початку воєнних дій у Європі розбіжності серед соціалістів, залишились і після її закінчення. Спроби поміркованих соціалістів відновити діяльність II Інтернаціоналу через скликану у Женеві в липні-серпні 1920 р. конференцію зазнали невдачі передусім через відсутність ідеологічної єдності між учасниками соціалістичного руху, наявності низки суперечностей між представниками раніше воюючих держав (здебільшого Бельгії і Франції з одного боку, та Німеччини – з другого), а також через активну діяльність так званих «центристів» та радикальних соціалістів, які зрештою діяли через Віденський інтернаціонал і Комінтерн.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Датт П. Интернационал. Очерк истории коммунистического движения. 1848-1963 / П. Датт. – М.: Прогресс, 1966. – 415 с.
2. Кривогуз И. М., Стецкевич С. М. Очерки истории I и II Интернационалов / И. М. Кривогуз, С. М. Стацкевич. М.: Учпедгиз, 1958. – 216 с.
3. Могилевский С. А. Восстановление II Интернационала, 1919-1923 гг.: Из истории международных реформистских центров в годы революционного подъема / С. А. Могилевский. – Ленинград: Изд-во ЛГУ, 1963. – 272 с.
4. Фостер У. История трёх интернационалов: Международное социалистическое и коммунистическое движение с 1848г. до настоящего времени: к изучению дисциплины / У. Фостер. – М.: Госполитиздат, 1959. – 617 с.
5. Bericht vom zehnten Internationalen Sozialistenkongress in Genf 31. Jul ibis 5. August 1920. – Bonn: J. H. W. Dietz Nachf, 1921.
6. Braunthal J. Victor und Friedrich Adler. Zwei Generationen Arbeiterbewegung / J. Braunthal. – Wien: Verlag der Wiener Volksbuchhandlung 1965.
7. Czapiński K. Genewski kongres II Międzynarodówki / K. Czapiński // Robotnik. – 15.08.1920. – № 221.
8. Kawecka K. Niezależna Socjalistyczna Partia Pracy 1921-1937 / K. Kawecka. – Warszawa, 1969.
9. Kawecka K. Stanowisko i polityka PPS na terenie międzynarodowego ruchu robotniczego w latach 1918-1923 / K. Kawecka // «Z pola walki». – 1963. – № 3.
10. Leinwand A. Polska Partia Socjalistyczna wobec wojny polsko-radzieckiej 1919-1920 / A. Leinwand. – Warszawa: Państwowe Wydaw. Naukowe, 1964.
11. Międzynarodowa konferencja socjalistyczna w Lucernie // Robotnik. – 13.08.1919. – № 276.
12. Protokoll der Internationalen Sozialistischen Konferenz in Wien vom 22. Bis 27. – Februar 1921. – Wien: Wiener Volksbuchhandlung, 1921. Retrieved from: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/157365>.
13. Próba odbudowy międzynarodowej organizacji socjalistycznej. (Materiały i dokumenty). – Warszawa: POV, 1921.
14. Vandervelde E. La Question des responsabilites / E. Vandervelde // Le Peuple. – 21.07.1920. – № 203.

REFERENCES

1. Datt, P. (1966). Internatcional. Oчерk istorii kommunisticheskogo dvizheniia. 1848-1963 [International. Essay on the history of the communist movement. 1848-1963]. Moscow: Progress [in Russian].
2. Krivoguz, I.M. & Stetckevich, S.M. (1958). Oчерki istorii I i II Internatcionalov [Essays on the history of the First and Second Internationals]. Moscow: Uchpedgiz [in Russian].
3. Mogilevskii, S.A. (1963). Vosstanovlenie II Internatcionala, 1919-1923 gg.: Iz istorii mezhdunarodnykh reformistskikh tcentrov v gody revoliutcionnogo podema [Restoration of the Second International, 1919-1923: From the history of international reformist centers in the years of revolutionary upsurge]. Leningrad: Izd-vo LGU [in Russian].
4. Foster, U. (1959). Istoriia trekh internatcionalov: Mezhdunarodnoe sotcialisticheskoe i kommunisticheskoe dvizhenie s 1848g. do nastoiashchego vremeni: k izucheniiu distcipliny [The history of the three internationals: the International Socialist and Communist movement from 1848 to the present: to the study of discipline]. Moscow: Gospolitizdat [in Russian].
5. Bericht vom zehnten Internationalen Sozialistenkongress in Genf 31. Juli bis 5. August 1920. [Report from the tenth International Socialist Congress in Geneva July 31 to August 5, 1920]. (1979). Bonn: J. H. W. Dietz Nachf [in German].
6. Braunthal, J. (1965). Victor und Friedrich Adler: zwei Generationen Arbeiterbewegung [Victor and Friedrich Adler: two generations of the working-class movement]. Wien: Verlag der Wiener Volksbuchhandlung [in German].
7. Czapiński, K. (1920). Genewski kongres II Międzynarodówki [Geneva Congress of the Second International]. Robotnik, 221 [in Polish].
8. Kawecka, K. (1969). Niezależna Socjalistyczna Partia Pracy 1921-1937 [Independent Socialist Labor Party 1921-1937.]. Warszawa: Książka i Wiedza [in Polish].
9. Kawecka, K. (1963). Stanowisko i polityka PPS na terenie międzynarodowego ruchu robotniczego w latach 1918-1923 [Position and policy of the PPS in the area of the international workers movement in the years 1918-1923]. Z pola walki, 3, 53-76 [in Polish].
10. Leinwand, A. (1964). Polska Partia Socjalistyczna wobec wojny polsko-radzieckiej 1919-1920 [Polish Socialist Party in the face of the Polish-Soviet war of 1919-1920]. Warszawa: Państwowe Wydaw. Naukowe [in Polish].

11. Międzynarodowa konferencja socjalistyczna w Lucernie (1919). Robotnik, 276 [in Polish].
12. Protokoll der Internationalen Sozialistischen Konferenz in Wien: vom 22. bis 27. Februar 1921 [Minutes of the International Socialist Conference in Vienna: 22nd to 27th February 1921]. Wien, Wiener Volksbuchhandlung. Retrieved from: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/157365> [in Germany].
13. Próba odbudowy międzynarodowej organizacji socjalistycznej [An attempt to rebuild the international socialist organization]. (1921). Warszawa: POV [in Polish].
14. Vandervelde, E. (1920). La Question des responsabilites [The Question of Responsibilities]. Le Peuple, 21.07.1920, 203 [in French].

Малець Олександр Омелянович

Кандидат історичних наук, доцент, кафедра суспільних дисциплін та фізичної культури
Мукачівський державний університет
89611, Мукачево, вул. Ужгородська, 26

Malets Oleksandr

PhD, Associate Professor, department of Social Disciplines and Physical Culture
Mukachevo State University
26, Uzhgorodskaya Str., Mukachevo, 89611, Ukraine

Email: malets.oleksandr66@gmail.com

Цитування: Малець О. О. Міжнародний соціалістичний з'їзд 1920 р. у Женеві як спроба відродження II Інтернаціоналу / О. О. Малець // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2018. – Т. 21. – № 1. – С. 78-85.

Citation: Malets, O.O. (2018). Mizhnarodnyi sotsialistychnyi zizd 1920 r. u Zhenevi yak sproba vidrozhennia II Internatsionalu [International Socialist Congress of 1920 in Geneva as an attempt to revive the Second International]. *Scientific and theoretical almanac «Grani», 21(1), 78-85.*

Стаття надійшла / Article arrived: 24.01.2018

Схвалено до друку / Accepted: 29.01.2018